

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

התוס' אפילו כר' חסדא. ועוד יש לתרץ גם בלי זה, שהרי בעכו"ם לא שייך יציאת שן עין וא"כ אינו שייך בלימוד של "לא תצא כצאת העבדים". ודו"ק.

מעמו של הר"ם ונראה דהר"ם סובר שאעפ"י שהעכו"ם אינו יכול לקדש אישה ולקנות אמה, מ"מ כיון שהוקש עבד לאמה וילפינן שהעבד נקנה בשטר, יכול העכו"ם ג"כ לקנותו בשטר ולא מוכרח שיוכל לקנות אמה ואשה, דלא תליא הא בהא לומר דכל שאינו בזה אינו בזה.

דעת רש"י ויתכן א"כ דרש"י לא פירש כתוס' משום שסובר כהר"ם וע"כ הוכרח לפרש הגמ' במהלך אחר וכדעת ר"ל. והבית הלוי מוסיף דרש"י פוסק כר"ל כמבואר בתוס' ב"מ מ"ו ע"ב ד"ה ופירי.

הוא מזה שהוקש לאמה ואמה לאישה, ואילו עכו"ם כיון שאינו שייך בקנין אשה שהרי אינו בתורת גיטין וקידושין, ממילא גם קנין שטר בעבד ואמה לא שייך אצלו. (ובאמת, כתבו מקור נוסף ונדון בו בהמשך אי"ה). קושייה אמנם צריך עדיין להבין. הרי הא דאמה ילפא מאישה, תלוי בפלוגתא לקמן דף ט"ז ע"א, וכך סבר עולא. אבל רב חסדא סבר דילפינן מ"לא תצא כצאת העבדים?" (והלכה כמותו) ועכו"ם שייך בקנין עבדים כנענים? תירוץ אבל בריטב"א ובתוס' הרא"ש יש תוספת. שהעכו"ם אף אינו בר קנין באמה עבריה, שהרי אינו יכול ליעד וכל שאינו בתורת ייעוד, אינו בתורת קנין אמה (כמבואר בדף י"ב). ולפי"ז מבואר דעת

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

[ומה שכתב התס' דאף בקרקעות לא קני עכו"ם בשטר והוכיחו מב"ב נ"ד עיי"ש. לכארה צ"ב דהתם הישראל קני השדה מן העכו"ם, ומהי ההוכחה? והביאו התלמידים ני"ו לבאר דההוכחה היא שעכו"ם קונה בכסף ולא בשטר ומשום כך אינו מכיר בקנין שטר ומזדרז להסתלק מבעלותו, מיד כשמקבל את הכסף]

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

ועכו"ם אינו בר מצוות, א"כ מדוע אצל אמה זה נמנה למצוות עשה? ותירץ דכאשר אדון קונה לשש ומשלם מראש, הוא משלם פחות מאשר אילו ישלם בנפרד לכל שנה, כי הקדמת מעות ג"כ שווה כסף (ואין זה ריבית, משום שזה דרך מו"מ). ובכה"ג כאשר העבד בא לגרע מפדיונו, שורת הדין נותנת שעליו להוסיף את הערך של המתנת מעות. (לדוגמה אם קונים עבד בתשלומים, כל שנה בנפרד, משלמים 600 ₪ ואם משלמים מראש משלמים 480 ₪ והוא עבד שלש שנים ובא לגרע מפדיונו, היה צריך לכאורה לשלם 300 ולא 240 וע"ז צייתה התורה שהאדון יקבל 240) ומ"מ יש מ"ע לאדון לסייע בפדיונה ולהסתפק בתשלום מדויק כפי מה ששילם. ומצוה זו אינה

ג גמרא אמר קרא "והפדה" מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאת"

רש"י מללא כתיב ונפליה משמע "והפדה" שאף הצעלים מסייע בפדיונה וכו'.

ומבואר בדבריו שיש על האדון מצוה לסייע בפדיונה, בגרעון כסף. וכן מבואר בספר החינוך מצוה מ"ד שכתב "מצוות עשה שסייע האדון הקונה אותה בפדיונה וכו' כמו שאז"ל שאם לקחה בשישים לשש שנים ועבדה שלש וקבצה שלושים דינרים שיקחם וישלחנה ולא יטעון עליה שתשלים עבודתה או שיבקש תוספת ריוח שאין זה כי אם רוע לב ולבנ"י שהם רחמנים ראוי לעשות חסד".

והקשה המנח"ח מדוע רק יציאה זו נחשבת מ"ע ומאי שנא משאר כל היציאות שהאדון מחויב בהם? ועוד הקשה שהרי דין גרעון כסף נאמר גם בנמכר לעכו"ם

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

צריך לקבל את המעות
 וכל זמן שלא קיבל לא
 יצא, והמצווה היא,
 שיסכים לקחת ולא
 יתחמק ואם נמנע מלקחת
 מבטל מ"ע. ושייכת
 מצוה זו באמה ובעבד
 הנמכר לישראל (דיליף
 מעבריה), אבל בנמכר
 לעכו"ם אין העכו"ם
 מצווה בכך, ויכול
 להמנע מלקחת או
 להתחמק, אבל אם לקח,
 משתחרר העבד בגרעון
 הכסף, בע"כ.

ד רש"י ד"ה שמגרעת פדיונה וכו': אלמא
 ככסף נקנית לאי לא קנאה זלמיס מאי
 מגרעה?

הקשו הראשונים
 (רמב"ן, רשב"א, ריטב"א)
 ודלמא קונה בשטר
 ומגרע מן הכסף ששילם
 בתורת דמים? פי' ר"ת
 ומכוח זה דחו פירושו
 ופירש ר"ת דההוכחה
 היא דכיון שמגרעת
 פדיונה וחזינן דיוצאת
 בכסף כך נקנית בכסף.
 (אבל בשטר א"א למילף
 שתיקנה בשטר, משום

קיימת בעכו"ם. וישנה
 דרך נוספת של המזרחי
 ודעת זקנים וחי' חת"ס עה"ת
 לפרש, שהשנים
 המאוחרות יותר של
 האמה שוות יותר כי אז
 היא יותר גדולה ובכ"ז
 מצווה ליטול ממנה
 כחלק השנים בשווה.
 דחיה אבל, מסיים
 המנח"ח, שבר"מ לא
 מובא חילוק בין מצוות
 סיוע לדין גרעון ולא
 מצאתי רמז בראשונים
 ממה שכתבתי". ובאמת,
 גם ברש"י עה"ת בפרשת
 בהר בנמכר לעכו"ם
 מובא דין גרעון כסף,
 ממש כמו שמובא כאן
 במשנה בגרעון דאמה.
 וכן מבואר בספר קנין
 פירות למורינו הגר"ח"ק
 שליט"א שבכל הראשונים
 משמע שהדין שווה
 בכולם. ומבאר הגר"ח"ק
 שליט"א דהסיוע הוא
 שבכל יציאה הוא יוצא
 מעצמו ואם האדון
 ממשיך להחזיק בו, הוי
 גזלן. אבל כאן האדון

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

דווקא או לא. ומבארים
האחרונים דרש"י סובר
דגרעון כסף ענינו הוא
שבירת הקנין כסף.
לדוגמה: אם קנאו לשש
ב-600 ₪ ובא לגרע
לאחר 4 שנים, מחזיר
לו 200 ₪, ונעשה
למפרע כאילו קנאו רק
ל-4 שנים ושילם 400.
משא"כ הרשב"א ושאר
הראשונים סוברים שהוא
קנין מחודש שחידשה
תורה שיכול לחזור
ולקנות עצמו מן האדון
בע"כ ולכן לא משנה
באיזה קנין קנאו.
ודנו האחרונים בשיטת
רש"י אטו אם עשה הקנין
ב-2 פרוטת (מבואר בדף
י"ב דבעינן ב' פרוטות שיהא
ראוי לגרעון ולא מהני
בפחות) ואח"כ שילם כל
שוויו האם יהא הגרעון
כסף מחושב לפי ערך
וחשבון כסף הקנין
בלבד?! (דהלוא לשיטתו
הגרעון הוא שבירת הקנין?)
הלוא ודאי לא מסתבר
כן?! ולכן כתבו שבאמת

דהא שטרא לחוד והא
שטרא לחוד, ולכן
בעינן למילף "ויצאה
והיתה" משא"כ בכסף,
טבעא מיהא חד הוא
וכו' כדלעיל ה' ע"א
(לדעת רבא)

ביאור דעת רש"י
ולבאר דעת רש"י הנה
בתוס' רי"ד לקמן כ"א
דן בנרצע אמאי לא יצא
בגרעון כסף והביא שם
שיטה אחת שהטעם הוא
משום שלא נקנה בכסף
(אלא ברציעה). אבל הוא
מפרש כדעת הרשב"א
דבאמת גם מי שלא נקנה
בכסף יוצא בגרעון
ואפילו אם ניתן במתנה
כגון שנתן האב את בתו
במתנה לאמה, בשטר,
יוצאת בגרעון, (ומחשבים
הגרעון כפי השווי האמיתי)
ומה שהנרצע אינו יוצא
בגרעון כסף, הוא מפני
שקנסתו התורה שיעבוד
עד היובל. ורואים כאן
שיש מחלוקת ראשונים
האם דין גרעון כסף
נאמר רק בנקנה בכסף

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

דא"כ הו"א דבעינן ב' פרוטות וכן תירץ תוס' לעיל דף ד' ע"ב ד"ה מעיקרא עיי"ש (עוד ועוד הקשה דנילף מכרוהו בי"ד במה מצינו מנמכר לעכו"ם ואמה ביחד? ותירץ דבעינן ההיקש לשאר מילי (כתירוץ תוס') ובאמת קושיה זו קשה גם על מוכר עצמו וא"כ למאי בעינן גז"ש דשכיר שכיר? ולכאורה צ"ל דבעינן ליציאת שש בנמכר לעכו"ם לפי מ"ד אחד לקמן (ט"ו ע"ב). וכמו"כ בעינן למילף גרעון כסף לפי יובל מנמכר לעכו"ם כמבואר במהרש"א שיובא לקמן באות ז'. ודו"ק.

ו תוס' ד"ה הואיל וכו' וכל קנינו של עכו"ם ככסף לכתוב ציה מכסף מקנתו לאפוקי שאינו קונה בשטר לישראל גופיה לא קני ע"ע בשטר אלא משום לאיתקש לאמה וכו'

המהרש"א מתקשה בביאור המילים (המודגשות) הללו כיון

כל כסף התשלומין מתחשב בגירעון. ובפרט, להמבואר בסמ"ע שקנין בכסף כל דהו הוי "תחילת פירעון" וכל מה שממשיך לשלם אח"כ הוא המשך הפירעון ונעשה אחד. ומ"מ הצריכה התורה שבשעת הקנין יהיה לכה"פ ב' פרוטות, כדי שיהא ראוי לגירעון כבר משעת הקנין. (חיי הגר"ש ססי' ב')

ה גמרא אמר קרא והפדה וכו' א"כ ילפינן קנין כסף מ"הפדה"

והקשה תוס' הרא"ש (לקמן ט"ז) למה לא ילפינן מהיקש אמה לאישה (עכ"פ לשיטת רב הונא ועולא דילפי בזה קנין שטר ובאמת אף לר' חסדא לומדים את ההיקש כמבואר למעין (שם?)) ותירץ דאה"נ, והגמ' העדיפה להביא לימוד שנכתב באמה גופא. (ועוד הקשה דנילף קידושי כסף באישה מקנין כסף של אמה בהיקש? ותירץ

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

מקבלה דאין שטר קונה
 בגוי וכו' ושמא
 ממעטינן שטר מדכתוב
 מכסף מקנתו". וא"כ
 אנו רואים שזהו טעם
 נוסף שבא לישוב דליכא
 שטר בעכו"ם אפילו
 כאשר יש לנו גז"ש
 ד"שכיר שכיר" ודו"ק.

ז' תוס' ד"ה מוכר עצמו וכו' וי"ל אה"י
 אלא אלטרניך לזכא אחרינא לגרעון כסף.

הקשה המהרש"א אף
 גרעון כסף נלמד מנמכר
 לעכו"ם? ותירץ דגרעון
 כסף דעכו"ם הוי לפי
 שנות היובל כמבואר
 בפסוק. והקשה רש"ש
 דהלוא הוי פלוגתא
 לקמן דף ט"ו ע"ב אם
 בנמכר לעכו"ם יוצא
 בשש או רק ביובל ומה
 יתרץ למ"ד דיוצא בשש,
 דלשיטתו גם בנמכר
 לעכו"ם מחשבים לפי
 שש? ותירץ דמ"מ התורה
 כתבה שם הגרעון לפי
 שנות היובל ובעינן
 למילף הכא גרעון לפי
 שש. §

שבהמשך מובא טעם
 אחר?! אמנם בתוס' ד"ה
 מוכר עצמו הקשו דכיון
 שיש גז"ש שכיר שכיר
 למילף מוכר עצמו
 ומכרוהו בי"ד ונמכר
 לעכו"ם זמ"ז, למה
 צריך לכתוב קנין כסף
 בנמכר לעכו"ם, תיפוק
 ליה בגז"ש מנמכר
 לישראל? ובתוס' י

הרא"ש הוסיף והקשה
 דא"כ נילף קנין שטר
 ג"כ בנמכר לעכו"ם
 בגז"ש מנמכר לישראל?
 וקושיתו זו צ"ב דהלוא
 לעיל מיניה כתב כתוס'
 דכיון דישראל יליף
 שטר מהיקש לאמה וכו'
 לכן אין העכו"ם יכול
 לקנות בשטר?! וע"כ
 צ"ל דהשתא דאיכא גז"ש
 שפיר איכא למילף אף
 לדעת תוס' (כמו שמצינו
 בתוס' ד"ה "ולא אזנו" דכשיש
 גז"ש כבר לא מקפידים כ"כ.
 ודו"ק). ושוב לא תלינן
 הא בהא. ועל זה מיישב
 התוס' רא"ש "ויש לומר
 דקים ליה או מקרא או

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

תבואה וכלים כמו
שתירצו את קושיתם
הקודמת? וצ"ע.

גמרא למאן דלא יליף שכיר שכיר אמר
קרא וכי תשיג וכו'.

הקשה הגרעק"א אין
ילמוד המ"ד הזה, קנין
שטר במוכר עצמו לשיטת
תוס' הסוברים דעכו"ם
לא קונה בשטר (דהלוא
לר"ה ועולא, לקמן ט"ז
ילפינן שטר רק באמה
ומאמה אי אפשר למילף
להך מ"ד אלא למכרוהו
בי"ד, אבל מוכר עצמו
היכי נילף!?) שו"מ
שהקשה זאת התוס'
הרא"ש בדף ט"ז ע"א
ותירץ דכיון דאשכחן
דהושוו מכרוהו בי"ד
ומוכר עצמו לענין
כסף, ה"ה לענין שטר
שויים הם.

[הקשו התלמידים ני"ו
א- למה לא ממעטים
מ"אזנו" את נמכר
לעכו"ם?

התוס' למצוות הסיוע
שבגרעון של אמה שזה
אינו בנמכר לעכו"ם.
ועכ"פ צ"ע א"כ מה
הקשו התוס' בהמשך
"למאי מיבעי היקשא
דע"ע לעבריה?" תיפוק
ליה דבעינן הקישא
למצוות סיוע
(כהמנח"ח) או לגרעון
דשש (כהמהרש"א)?
(ואולי להמהרש"א יש
ליישב דלזאת לא בעינן
היקש, דסגי בגילוי
מילתא שקיים גרעון
לפי שש וממילא הוי
ילפינן הגרעון מנמכר
לעכו"ם, והיינו
מחשבים לפי שש
כדמצינו באמה, שהרי
גם היא נמכרה לשש.
ודו"ק)

ח תוס' שם וא"ת אמאי אלטריך והפלה
לענין כסף וכו'

הקשה הגרעק"א דהא
בעינן למילף מיניה
כדי ש"כסף מקנתו"
דכתיב בנמכר לעכו"ם
יהא מיותר ללמוד למעט

סוגיית עבד עברי

קידושין דף י"ד ע"ב

והשבת י: שכנראה א"צ
למעט רציעה בעכו"ם כי
לא התחדש כלל דינא
דרציעה בנכרי אלא
בישראל.

ב- מדוע לא נמעט אמה
מרציעה מדכתיב
"אדוניו" ולא
"אדוניה"?

והשבת י: שאולי א"כ
הו"ל מיעוט אחר מיעוט
(אדוניו-אזנו) ותחזור
ותתרבה לרציעה.

ג- בתוד"ה ואידך (הב')
מהי הוכחת ר"ת מר'
שמלאי דלא כר' נתן?
מאי אולמיה דר' שמלאי
שפסק כת"ק טפי מר'
נתן שפסק כר"א?

והשבת י: דשמא ר' שמלאי
הוה בתראי והלכה
כמותו.]